

GJURO SZABO: O JEDNOJ STAROJ KUĆI I STARIM LJUDIMA U ZAGREBU

Neka mi se oprost, što tu progovaram o jednoj staroj kući, koje eto već deset godina nema. Nije bila ni bogzna kako arhitektonski zanimljiva, ali od najranijega djetinjstva dolazio sam tamo, upoznavao ljude, koji su onamo dolazili i odatle odlazili, tamo živjeli i umirali; slušao sam o prijašnjim gospodarima pripovijesti, o familijama, koje su znatno djelovale kroz generacije u našem starom Zagrebu, da, koje i danas još djeluju, dakako nekako blijedo prema prijašnjim pokoljenjima... Pa da odmah kažem: to je bila kuća u Opatovini broj 9, tamo, gdje je Opatovina zakretala, gdje se uz nju prislonila kuća s apotekom, za onda u rukama ljekarnika Katkića, a s druge strane kuća, gdje je na uglu Skalinske ulice bila od davnine trgovina »K sedam Zvijezda«, kuća, iz koje je potekao Stjepan Miletić. Nu o tome kasnije.

Centar cijeloga ovoga kraja između Skalinske ulice, pa svega uz stari tok Medveščaka sve do nekadašnjih Kaptolskih vrata, bila je crkva svete Marije, od stoljeća amo župna crkva Kaptola, a nekada crkva cistercita, koji su Zagreb ostavili pred turskom invazijom. Bila je to omanja gotička crkva, — kako se to pokazalo za vrijeme rušenja Dolca — jedva polovinom kao sadašnja, koja je nastala nastojanjem opata Sinnespergera (*1865. u Petrinji, † 12. V. 1755. u Zagrebu). Da, opažali su se u zidovima novosagrađenoga dijela još komadi kasnogotički, upotrebljeni kao materijal. Da li se gdje sačuvao kaki ostatak kakovoga samostana, teško je odrediti, tek se pomišljalo dugo na veliku kuću naljevo od uzanoga puta do crkve sa Kaptolske strane. (Pristup skalinama sa zapadne strane novijega je datuma). Nu već po načinu gradnje (lukovi na karakterističnim stupićima), pa po materijalu vidjalo se, da je ta velika građevina iz veoma kasnoga vremena, prislonjena uz staru kulu, pa je sigurno ispravno mišljenje E. Laszowskoga, da je to kurija protonotara Plemića, koja je neko vrijeme bila i svojina familije Patačić.

Pomišljalo se i na veliku kuću nasuprot ove Plemićeve kurije, koja je doista činila neki dojam preuđenoga samostana. To je bila kuća, koja je nosila u Opatovini broj 9. Istina je, u toj je kući sav raspored podsjećao na pregrađeni kaki samostan. nu kakova dokaza nije bilo za to, a kad je kuća rušena, nije se pokazalo nigdje staroga materijala, već je i tu sve odavalo građevinu tamo iz XVII. stoljeća. Onaj trakt prema Opatovini bio je očito djelo tridesetih godina XIX. stoljeća, možda i nešto kasnije, pa pokazuje sve karakteristike arhitekture onih dana. Prostor između te kuće i crkve sv. Marije bio je časovito i vrtić, ali je prije tu svakako bilo groblje, ta grobovi su nađeni još prilikom izgradnje Dolca. U svojoj raspravi »Crtice iz staroga Zagreba« u »Jutarnjem Listu« (XXIV. 8.358.) donosi B. Šeringer iz zbirke ugovora i fasionala nekadašnje kaptolske jurisdikcije

Dolac u Zagrebu pred rušenje 1925.—1928.

(iz godina 1815. do 1843.) opis položaja te kuće: s istoka javna cesta i kuća, u kojoj je bila ljekarna i liječnik, prema jugu cesta, koja je vodila do crkve sv. Marije, prema zapadu bilo je nekadašnje groblje crkve sv. Marije, a prema sjeveru bila je kuća pokojnoga Marka Kuzmanovića. Ova kuća još i danas (1935.) stoji, svega je drugoga nestalo, kad se gradila takozvana tržnica, pa je opet nastao u Zagrebu nekakov novi vječni provizorij, kakovih imademo — bogu hvala! — i previše . . . Pokazalo se, da se tvrdoglavim načinom ama baš ništa ne rješava, već samo novi teški problemi postavljaju, a sve ostaje fragmenat, pa danas nitko ne zna, kako će da sve to svrši: i pitanje Kaptola i pitanje Dolca! Opet se radilo preko sila u vrijeme, kad se sile precijenile, a sada: bog sam znade, kad će se to uopće moći riješiti.

U toj je ogromnoj kućerini bilo za moje vrijeme silesija stanara, dolazili, odlazili, gdje koji i dugo, dugo vrijeme ostajali. Tada je kuća bila vlasništvo knjigoveže Emanuela Mučnjaka, koji je imao svoju radnju prije od godine 1863. u Dugoj ulici 789 (danas br. 29), pa je preselio ovamo i tu povezivao sve gotovo naše starije edicije. Kasnije je u društvu sa Hinkom Senftlebenom osnovao u Dugoj ulici 6 izvrstnu knjižaru, koja je potrajala tamo do g. 1891. Bio je to veoma spretan i vedar čovjek, koji je na žalost već u 49-toj godini, godine 1884. umro tamo gore u Tuškancu u kućici, koju si je listonoša sagradio i gradu ostavio, pa je tu do nedavno bila smještena straža, a kasnije je porušena i ova zgradica . . . Kako je bio Mučnjak uvažavan vidi se i iz jedne službene denuncijacije, koju je sastavio savjetnik Mihalić, a ban Levin Rauch poslao komandirenderu Molinariju 19. VII. 1870., gdje se navodi, kako su se tri dana prije sastali u vinogradu šeširdije Šimečkoga Franjo Rački, dr. Mekanec, dr. Bedeković, advokat Mrazović, Adolf Matošić, Ivan Kukuljević, advokat dr. Malec, advokat dr. Kopač, veletržac Crnadak, graditelj Jambrišak, knjigoveža Mučnjak i Josip Miškatić, redaktor »Zatočnika«, da se dogovore, kako će u slučaju mobilizacije uzbuniti Krajinu i zapriječiti spremu vojske. Svakako vrlo lijep i instruktivan primjer službene denuncijacije, koja može ovakova, kakova

Zagreb, Opatovina br. 9.
(porušeno g. 1926.)

jest poslužiti i kasnijim vremenima kao uzorformular, a sigurno slabo služi na čast onom banu Rauchu, stvaraču nagodbe! Bolje bi bilo, da nam je ostavio zapise o tom, kakovi su to bili bratski pomagači, koji su pripremali Hrvatima onakovu nagodbu, za koju je magjaron grof Julije Janković kazao, da daje narodu manje prava, no što su davale stare županije . . . Ali o tome drugom zgodom. Nu knjigoveža Emanuel Mučnjak može se tim denuncijantskim aktom ponositi: ta našao se u krugu pravih i čistih boraca, da ne kažem uprljanu riječ: »patriota«. Sve sam tamo dobro upamtio u toj njegovoj kući i njegovoj radionici, gdje sam počeo učiti malo knjigoveški zanat. Nisam ga izučio jer je Mučnjak rano umro, ali uz knjigu sam eto ostao prikovan vascijeli život.

Prijašnji vlasnici, od kojih je Mučnjak kuću kupio bili su na jednake dijelove Makso Bresslauer i Fridrik Reiner. Nu ti nas za sada ne zanimaju, već daleko više njihovi predšasnici. U Zbirci ugovora od g. 1813 do 1845. spominje se kao vlasnik te kuće Ivan i Katarina Mallin, rođ. Demetrović. Prema popisu od g. 1857. bila je tu udova Katarina Mallin, rođ. 21. XI. 1803. te kći joj Sofija, rođ. 19. X. 1830.

Kako vidimo grana jedne velike familije grčke, koja se pod kraj XVIII. stoljeća doselila u Zagreb i tu još živi u svojoj potomčadi. Ti brojni Grci, koje je sudbina amo zabacila, pokazali su se i te kako vrstni ljudi, te su se zapisali gvozdenom rukom u historiji Zagreba, a i cijele Hrvatske. Na žalost do danas nije život i rad tih ljudi nikako dostatno osvjetljen, jer je već mnogo, mnogo familija pomrlo, pa se njihovi spisi poizgubili, a veoma je teško zaviriti u one rijetke familijarne arkive, koji još postoje. A zapravo su važne hrvatske porodice u najtješnju vezu s tim Grcima došle: ta žena Ivana Mažuranića Aleksandrina bila je rođena sestra Dimitrije

*Sofija Mallin rod. Demeter,
supruga Ivana Krst. Mallina*

*Ivan Krst. Mallin,
otac Nauma Mallina st.*

Demetra. A svi su se ti Grci rado među sobom ženili, tako da je sve to konačno sačinjavalo zapravo jednu familiju, nu rodoslovja su do zla boga isprepletana.

Najbolji je prikaz o tim zagrebačkim Grcima podao do sada pokojni Vladimir Mažuranić u predgovoru k »Teuti« (izdanje »Matice Hrvatske« g. 1891.), gdje je nastojao da istinski prikaže život i rad svojega ujaka Dimitrije Demetra, iskrenoga Ilira, hrvatskoga pjesnika. Nisu se ti ljudi nikada odrodili, oni su svoju novu postojbinu zavolili, za nju radili, nisu nikada zaboravili svoje jadne domovine: ta sam je Dimitrije pjevao novo-grčke pjesme, a još se i sada sjećam, da su na starom pravoslavnom groblju tamo na Pantovčaku, koje je pred par decenija napušteno, ležali ti Mallini, Demetri, Poppovići itd. pod kamenjem, na kojemu su bili grčki napisi, većinom zabilježbe, da su spadali u demos Ksatista.*)

Među ove Grke Malline spadali su i gospodari kuće u Opatovini br. 9, gdje su imali — dakako prije uvođenja monopola — tvornicu cigara i duhana, kako to vjerojatnim čini tradicija. Još žive ljudi, koji se sjećaju finoga Grka Pelopide, koji je još dugo godina dobivao neku mirovinu kao odštetu za napušteno duhansko poduzeće. Nu glavna grana Mallina potjecala je od K o n s t a n t i n a, koji je imao dvoje djece: E v u Mallin, udatu za trgovca Marka Kuzmanovića i I v a n a (Johanna), oženjenoga sa Sofijom, sestričnom Dimitrije Demetra, a potrebno je, da se to utvrdi, kako se nebi uvriježili neispravni prikazi, kao onaj g. dra. O. Frangeša u »Kolu« Matice Hrvatske (knj. VIII. str. 385.).

*) Siatista je mjesto, što ga bilježe karte u Grčkoj zapadno od Olimpa, a u južnom smjeru od — danas jugoslavenskog — Ohrida, gdje je svetište sv. Nauma.

Konstantin Mallin umro je g. 1809., a oženjen je bio s Elizabetom Poppović († 1813.). Vjerojatno je on pobjegao iz svoje domovine tamo oko 1770., kad su Turci počeli zatorni rat protiv Grka, a vjerojatno je i on iz grada Ksatisa bio, otkuda je i stari Demeter Grigorije bio. Ti su se grčki izbjeglice razasuli po svim našim i susjednim zemljama, bilo ih je u Trstu, Beču, Pešti itd., pa i po manjim mjestima, (tako je familija Mandrović boravila u Slavoniji, u Novoj Gradiški, odakle je bio i nezaboravni glumac zagrebački Mandrović), a bilo ih je i u Karlovcu i drugud. Bilo bi interesantno saznati način njihovoga trgovanja, ta ti su ljudi ne samo kod nas, već i u daleko naprednijim krajevima u kratko vrijeme stekli velike imutke; treba se sjetiti bečkoga veletrgovca Sine.

Konstantin Mallin imao je devetero djece, od kojih nas najviše zanima E v a, * 1788., a † 1811. (udata za »Marcus Kuzmanovich, obchine kaptol. Purgera y tergovtza«, kako se je sam potpisivao), te J o h a n n B. Mallin, također občine Kaptolske Purgar y Tergovecz, koji se rodio 1786., a umro 1854. Oženio se sa Sofijom Demeter, sestričnom Dimitrija Demetra, pa je u društvu sa Demetrom imao trgovinu u Dugoj ulici, u kući, koju su braća Naum i Teodor Demeter kupili za se i svoje žene (Katarinu r. Popović i Affretti Axent, ženu Teodorovu) od gdje Regine Augustich, udove Ladislava Labaša, pa sudac Babočaj izdaje o tom potvrdu 3. februara 1791., gdje se točno opisuju međaši i susjedi, danas Duga ul. 24. Tu su kuću srušili, pa je 1808. sagrađena sadašnja kuća, a na zaglavnom kamenu portala čita se i danas: 1808 A. D. / Renovatum 1887. Predamnom je isprava, kojom magistrat zagrebački 7. februara 1823. potvrđuje, da je »Johann Mallin, Handelsmann... aus Rücksicht seiner Verdienste, und übrigen guten Eigenschaften in dieser Königl. Frey- und Haupt, Stadt als freyer Bürger aufgenommen«, pa je tako prema čl. 59. zakona iz g. 1563. itd. stekao pravo neplaćanja maltarine u svima slobodnim gradovima, pa je taj spis dao upravniku svoje lađe »Katharine«, koja je nosila do 5000 mtc. žita. Vidi se spretan trgovac, član gradskog vijeća, član upravnog odbora Gospodarskog Društva, za koji se revno zauzimao, pa mu je br. 10./1854. »Gospodarskih Novina« napisao u nekrologu (6. III. 1854.) »da je jednom rečju bio čovjek praktičan, čovjek ne mnogih rečih, već činah«. Portreti nam pokazuju njega, gospodina s vrlo živim očima, a ženu mu Sofiju kao dobro ugojenu damu sa obilnim a opet diskretnim nakitom, pravu Biedermeyerdamu.

To je bila druga generacija Mallina u Zagrebu. Treća daje opet izvanrednoga čovjeka N a u m a M a l l i n a (1816.—1893.) sina Johannovog, koji je osim njega imao još sedmero djece, same kćeri. Nu i od tih su neke veoma spomena vrijedne: K a t a r i n a * 1817., udata za častnika Šupljikca, mati je supruge negdašnjeg načelnika zagrebačkog Mošinskoga; E l i z a b e t a, * 1818, udala se za trgovca Petra Arešića, koji je preuzeo kuću i posao u Dugoj ulici, nu ostao bez potomstva. S o f i j a * 1820., udata Šević, rodila je sina Milana, koji je postao znatan teolog i episkop, te uzeo ime Mitrofan.

Naum Mallin bio je vanredno naobražen, veoma ugledan čovjek svoга vremena, gospodin u najboljem značenju riječi, koji je puno svijeta prošao, puno toga doživio, pa i danas, kad od njega valjda nema ni atoma, eno u njegovom vrtu u Sv. Žaveru (taj su nekadašnji isusovački refrigerium kupili Mallini, nu iz druge ruke), stoji ono egzotično drveće, koje je on donio iz Pariza sa izložbe... 31 godinu bio je potpredsjednik Prve Hrvatske Šte-

Naum Mallin († 1893.)

slavne crkvene općine, pa je u redu bilo, da ga je poslije smrti opojao sam episkop pakrački Miron Nikolić. Naum je do svoje smrti zadržao nekako starinsko odijelo, ali nikome nije na pamet palo, da i jednom riječju to zapazi. U svom je domu u Sv. Žaveru sabrao krasnih stvari, spremio silu uspomena iz velika doba, što ga je proživio. Iz godine 1853. potječe vrlo lijep portret njegov od slikara Zsche-a, lice odaje pronicavoga čovjeka sa jasnim orijentalnim izražajem.

Dakako, da je već lik toga darovitoga Grka pomalo izbljedio u tim dalekim danima. A najbolje što je ostavio iza sebe bilo je troje djece: Ivana (* 7. IV. 1853., † 21. II. 1907.) Teodora (* 1854.), te kćer Sidoniju, koja je dobila ime i vjeru po svojoj materi. I jedan i drugi sin Naumov ostavio je uspomenu vanredno sposobnog i radišnoga čovjeka, a napose se istakao dr. Ivo Mallin i kao upravnik i kao pravnik i kao najjači promicatelj gospodarstva u Hrvatskoj i Slavoniji. Tu su njegove zasluge tako velike i trajne, da još i danas, nakon gotovo trideset godine poslije njegove smrti, sja uspomena na revnoga i radinoga Ivu Mallina i ono, što je svom narodu privredio. Nu prikaz toga rada nije moja zadaća, već pozvanijih, koji su to velikim dijelom već i učinili. Ali i pokojni već Teodor Mallin zapisao se u knjižgu života kao vanredno vrijedan i sposoban čovjek, tek je gorostasni rad dra. Ive Mallina takov, da se je moralo potisnuti nekako bratov rad...

Nadovezujući na gospodare eto već nestale kuće čuli smo, ako i ne potpuno rodoslovlje Mallina i saznali opet za vrijednost njihova rada. Ali još će stajati tamo na uglu Skalinske ulice starinska kuća neko vrijeme, gdje je od davne davnine nad dućanom visio cimer sa sedam zvijezda, jer je tu postojala trgovina »K sedam zvijezda«. Rekoh neko vrijeme, jer se jednom mora naći i za ovo nemoćuće sadašnje stanje lijeka, tek ne znam

dionice, bio je jedan od osnivača Hrvatske Komercijalne Banke. Bio je dvaput redaktor »Agramer Zeitung«: od 1843. do 1848., pa sa Josipom Praussom od g. 1864. do 1868. Ali nije samo tu radio, bio je i administrativni podpredsjednik »Matice Hrvatske«, ta bio je ne samo prijatelj Stanka Vraza za života, već njegov oporučni izvršitelj poslije smrti, pa se mnoge relikvije nalaze i danas u obitelji Mallin. A da je bio na tijesno povezan sa Dimitrijom Demetrom, lako je razumljivo. On je glavni pokretač nastojanja, da se banu Jelačiću podigne spomenik: na ugovoru s A. Fernkornom (od g. 1864.) nalaze se uz Mallinov potpis i potpis Neustädtera, Maksa Price, Vukotinića, Hudovskog, Šupljikca, Anastasa Popovića i načelnika Frigana. Kroz četrdeset je godina bio tajnik i blagajnik pravo-

Dr. Ivo Mallin († 1907.)

njegova zasluga, da je taj zavod preživio tešku godinu 1848. Anastas stas je prvi predsjednik Trgovačke Komore od g. 1852. do g. 1866., preko četrnast godina! Bio je i predsjednik pravoslavne općine, pa je on golemo podupro nastojanja, te se je godine 1866. sagradio novi hram. Umro je u visokoj starosti od 86 godina 30. III. ljeta Gospodnjega 1872. Kći mu se Marija udala za majora Stefana Milleticha, koji je 27. V. 1876. umro, pa je ostavio sina, nezaboravnoga intendanta Stjepana Milleticha, kojemu nije bilo suđeno dugo živovati, ali ono četrdeset godina (1868.—1908.) tako je sjanim kazališnim radom ispunjeno, da se mogao u grobu smiriti, gore na Mirogoju, i otpočinuti u društvu djeda Anastasa, oca i matere, i druge svojte, koji su se skupili pod nešto suviše pompoznim grobnim spomenikom intendanta Miletića, koji si je dao napisati na grob, da je hrvatski književnik. Čudno: na početku se brine za razvoj kazališta Grk Dimitrija Demeter, a djelo mu nastavlja Stjepan Miletić, potomak Grka!

Dakako, da su i Poppovići bili srodnici Mallina: brat je Atanasov Andrej bio oženjen jednom Mallinkom, te je imao troje djece: Gjuru, Belizara i Emila, od kojih je prvi vodio poznati dućan na Jelačićevom trgu, predao ga sinu Feodoru, koji je stradao izgradnjom posljednje palače na sjevernoj strani Jelačićeva trga, dovršene g. 1907. Ta se palača baš sada modernizuje, a dućan još postoji, dakako u drugim rukama. Slična je sudbina zadesila drugu grčku porodicu Gavelle. Gavelle su već 1888. sagradili novu kuću na Jelačićevom trgu, koja je odavna prešla u tuđe ruke, a baš je sada posve izmijenjena postala svojina Rossija Fonsier...

Nekako se smiruje nemirna grčka krv u potomcima tih Grka, o kojima je tako zanimljivo napisao historijat sam potomak Grkinje: Vladimir Mažuranić. Zar je njegovo gigantsko djelo: »Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik« (1908.—1922.) rezultanta veze slavensko-grčke, ono

koja će to generacija doživjeti. Mora se ovoj našoj generaciji priznati, da je znala stvarati more problema, problema nerješivih, a stvarala je to zato, jer si je utvarala, da se sve dade silom, da se ne smije ili bar ne treba obazirati na prirodni razvitak... Stoji dakle ta kuća, solidno građena, iznutra malo stisnuta i mračna, kao što su trgovačke kuće onih dana već bile. Ali ipak jaka i čvrsta, stajala i stoji nekadašnja kuća Marka Kuzmanovića, koga smo upoznali kao supruga Eve Mallin, sestre Johanna Bapt. Mallina. Kuzmanovićev pomoćnik bio je Anastas Popović, grčkoga podrijetla, kojemu je dao svoju kćer Kristinu za ženu, a po njoj je okretni Grk dobio lijep ime-tak, kojeg je velikim radom još umnožio. Anastas je bio jedan od glavnih suosnivača Prve Hrvatske Stedionice, a nije najmanje baš

posljednje veliko, što su grčki izbjeglice ostavili hrvatskom narodu, s kojima su se iskreno i na tijesno vezali? Nu o tom, kako je stari Grigorije Demeter bježao iz Ksistista, postao trgovac u Kanizi, Trstu, Legradu i Zagrebu, a i sinove Nauma i Teodora odredio za trgovce, kako se je Teodor Demeter oženio sa suplemenicom Afratijom Aksenti iz Kozana, pa s njom rodio šestero djece, od koje je Jelisaveta (* 1806.) udata bila za veletrgovca Nikolu Nikolića, sin Dimitrije (* 1811.) bio pobornik Ilirstva i stvaralac hrvatskoga kazališta, a Aleksandrina (* 1815. postala ženom bana Ivana Mažuranića i mati Vladimira), o svemu je tome vrijedno pročitati spomenuti već uvod u Demetrovu »Teutu«, a mnogo će se toga još pojaviti, kad budu obiteljski arkivi pristupačniji...

Nestalo je stare kuće, još posljednja stara grčka kuća čeka, čeka, znajući, da je osuđena na propast. Nestade i novijih kuća, a eto pomalo ponestaje i svih tih grčkih naseljenika, koji su nekada ispunjali gotovo cijelu Dugu ulicu.

Zusammenfassung: Anschliessend an die Schilderung eines uralten Hauses in Zagreb, in der ehemaligen Kapitelstadt, in der Opatovina, das der Spitzhacke zum Opfer gefallen ist, zeigt der Verfasser einen kleinen Abriss aus dem Leben und Treiben der zahlreichen Griechenfamilien, die aus der Türkei im letzten Drittel des XVIII. Jahrhundert hiehergekommen waren. Die Zagreber Griechen bildeten eigentlich eine einzige grosse Familie, alle waren Handelsleute, recht geriebene Kaufleute, die sich namentlich mit dem Fruchthandel befassten. Aber sie haben ihre zweite Heimat keinesfalls als Ausnützungsobjekt betrachtet, sie gaben viel, viel mehr zurück. Sie waren Mitbegründer des bedeutendsten Zagreber Geldinstituts, ein Grieche leitet die Handelskammer von der Gründung durch volle 14 Jahre hindurch. Einer der allerersten »Illyrier« während der kroatischen National-Bewegung im XIX. Jahrhundert war der Grieche Demeter, der Schöpfer des kroatischen Theaters, und ein späterer Abkömmling der bedeutendste Theaterintendant. Die allerbesten Familien wurden zu Verwandten der Griechen und als allerletzte Grosstat kann der gewaltige wirtschaftliche Aufschwung im engeren Kroatien gelten, den man dem Dr. Ivo Mallin, einem Abkömmling dieser Griechen, zu verdanken hat.